

Ainevaldkond "Sotsiaalsained"

Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalsainetes käsitleme inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval.

Õppe korraldamisel lähtume Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, Eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalsainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalsainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalsainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Õppe- ja kasvatuseesmärk

Õppe- ja kasvatuseesmärkide saavutamiseks rakendatavate tegevuste ning oskuste, taotletavate õpitulemuste, läbivate teemade käsitlemise ja ka kooliväliste tegevuste kaudu kujunevad õppekavas kirjeldatud pädevused.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotleme õppija toimetulekut iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus - enesemääratluspädevus), suutlikkust toimida lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides - sotsiaalne pädevus), valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid - kodanikupädevus), oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotleme, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

Ainevaldkonnas õpet kavandades lähtume kooli põhiväärtustest, õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest. Oluline on lõiming valdkonna sees ja teiste õppeainetega ning läbivate teemadega. Suurt tähelepanu osutame muu emakeelega õpilaste keeleoskuse arendamisele, tuues välja teemade käsitlemiseks ja õppesisust arusaamiseks vajalikku sõnavara.

Üldpädevuste kujundamine

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel

Üldpädevusi kujundatakse ainetundides, külalislektorite kaasamisel õppetöösse, koolisisestes ja koolidevahelistes projektides ja õppekäikudest osa võttes, õpilasvõistlustel osalemisel, uurimuste ja praktiliste tööde läbiviimisel, läbi mentorsüsteemi rakendamise ja õpilaste nõustamise, „Ennastjuhtiva õppija“ kursuse, õpilaste eestvedamisel sündmuste korraldamise, kogukonnatöös osalemise kaudu.

Üldpädevuste kujunemist toetab ainetevaheline lõiming ja õpikeskkonna mitmekesistamine. Üldpädevuste arengule on suunatud ka ainealased õpitulemused.

Arendatavad üldpädevused:

- Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetavad kooli valikkursus „Minu Ida – Virumaa“, külalislektorite kaasamine õppetöösse, kooli lõpueksam „Mina ennastjuhtiva õppijana“, õppekäigud, keele- ja koostööprojektid erinevate koolidega, kooli traditsioonid, rühmatööde korraldamine tundides, projektides, praktiliste tööde kavandamisel ja läbiviimisel, erinevate kultuuride tutvustamine (esitlused, filmid, muuseumikülastused, kirjandus), nõutud ülesannete täitmine kasutamata ebaausaid võtteid ja plagiaadi mittetolereerimine. Oluline on, et õpilased läbi Eesti ajaloo ja Ühiskonnaõpetuse kursuste loovad sideme Eesti kultuuritraditsioonidega ja saavad aru Eesti ühiskonna väärtustest ja hoiakutest. Õpilastes arendatakse suutlikkust hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning ühiskondlike sündmustega; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja

looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel; olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse.

- Sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujunemist toetavad külalislektorite kaasamine õppetöösse, uurimis- ja praktilised tööde läbiviimine, erinevatest õpilasvõistlustest osavõtmine, õpilasesinduse töös osalemine, Eesti lipu päeva, Eesti iseseisvuspäeva, kodanikupäeva ürituste planeerimine ja läbiviimine/osavõtt. Pädevuse kujunemist toetavad kooli valikkursus „Minu Ida-Virumaa“ , kooli lõpueksam „Mina ennastjuhtiva õppijana“ ja mentortunnid, oma tegevuse võimalike tagajärgede mõistmine, ajakirjanduses leiduva info analüüs, ühiselureeglite (ühiskond, kool) teadvustamine ja järgimine, koostööoskuste arendamine erinevates huvigruppides, õppeainetevahelised ühisprojektid, heategevuslikud projektid. kodanikupädevus. Õpilases arendatakse suutlikkust ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel; suutlikkus mõista globaalprobleeme, võtta kaastutust nende lahendamise eest; väärtustada ja järgida jätkusuutliku arengu põhimõtteid; tunnetada end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja kogu maailma kontekstis. Läbi Eesti vabariigi tähtpäevade ürituste mõistavad meie õpilased kodaniku rolli ja kodanikuühiskonna olemust Eestis.
- Enesemääratluspädevuse kujunemist toetab kooli valikkursus „Ennastjuhtiv õppija“, mis sisaldab endas ka õpioskuste kursust ning kolme õppeaastat läbiv õpilase tagasiside ning analüüsi osaluspäevik ja karjääri planeerimine. Õpilane õpib analüüsima oma tugevusi ning arengut, mõistab ning analüüsib oma võimeid ja võimalusi ning kujundab oma käitumist. Õpilases arendatakse suutlikkust mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid probleeme; käituda inimsuhetes sõltumatult; hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta, kavandada oma karjääri. Eesti ja laiemalt Euroopa ajaloo mõistmine on nimetatud määratluse oluliseks eelduseks.
- Õpipädevuse kujunemist toetab kursus „Ennastjuhtiv õppija“. Õpipädevust kujundatakse läbivalt kogu õppetegevusega ning läbi arenguestluste eneseanalüüsi oskuste arendamine. Õpilases arendatakse suutlikkust organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; leida sobivad teabeallikad ja juhendajad ning kasutada õppimisel nende abi; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja õpitut

erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varem õpituga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasiõppimise võimalusi.

- Suhtluspädevuse kujunemist toetatakse formaalse ja mitteformaalse õppega. Tähelepanu all on eestikeelse keskkonna loomine. Oluline on eneseväljendusoskuste arendamine ning osalemine maakondlikel ja üleriigilistel üritustel. Õpilases arendatakse oskust ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.
- Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevuse kujunemist toetatakse ainetundides, projektõppes, ainetevahelise lõiminguga ning 21. sajandi oskuste arendamisega.
- Ettevõtlikkuspädevust arendatakse projektidest osavõtmisel ja läbiviimisel, lisaks tulevikuoskuste (finantskirjaoskus/ rahatarkus, ettevõtlikkus) arendamisel, kooli valikkursustega „Ettevõtlus ja majandus“, „Rahatarkus“. Lisaks ettevõtete külastamine, külalislektorite loengutel ja aruteludel osalemine, projektõppes lahenduste iseseisev otsimine ja ideede genereerimine.
- Digipädevust arendatakse läbi uue tehnoloogia kasutamise õppetöös. Õpilased õpivad töötama digitaalsete töövahenditega (tekstitöötlusprogrammid, tabelarvutustarkvara, esitluste loomise tarkvara jne). Samuti õpitakse digitaalset turvalisust ja eetikat, kuidas käituda õigesti online keskkonnas ja kuidas kaitsta isikuandmeid.

Läbivad teemad

Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige õppekeskkonna korralduses, kursuste teemade käsitlestes, klassidevaheliste ja ülekooliliste projektides, valikkursuste valikuga, läbivatest teemadest lähtuvas või teemasid lõimivas uurimistöös ning koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälises õppetegevuses ja huviringide tegevuses ning maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides osalemises (olümpiaadid, Minu riik, TÜ Teaduskool, Erasmus).

Läbivate teemade taotluste elluviimine toimub ka valikkursuste kaudu. Õppeainete ja ainevaldkondade panus läbiva teema käsitlemisse on lähtuvalt kursuse taotlustest ja õppesisust erinev.

Läbivate teemade käsitlemise põhimõtted

Läbivate teemade eesmärgiks on õpilaste ettevalmistamine elus toimetulekuks nii õppimise ajal kui ka iseseisvasse ellu astununa.

Läbivad teemad on õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu ja koolikeskkonna kujundamise vahendid.

Läbivate teemade eesmärgid kooli õppekavas:

- 1) elukestev õpe ja karjääri planeerimine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis elukestvaks õppeks ja suudab teha kaalutletud otsuseid elukutse valikul;
- 2) keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda;
- 3) kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust;
- 4) kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes eesti kultuuri kandjana mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundamisel;
- 5) teabekeskond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab meediamaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, austab intellektuaalset omandit, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmäärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas;
- 6) tehnoloogia ja innovatsioon – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas;
- 7) tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning osalema tervist edendava keskkonna kujundamises;
- 8) väärtused ja kõlblus – taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ja järgib ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid ega jää ükskõikseks, kui neid eiratakse.

Läbivate teemade õpe realiseerub:

- 1) õppekeskkonna korralduses — kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmäärke;
- 2) aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;
- 3) valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;
- 4) läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas uurimistöös;
- 5) korraldades võimaluse korral tunnivälisest tegevust;
- 6) läbi kooli töötajate isikliku eeskuju.

Lõimingu põhimõtted

Valdkonnasisese lõimingu taotleme, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus.

Õppetegevus ja selle tulemused kujundatakse tervikult lõimingu kaudu ja see toetab õpilaste üld - ja valdkonnapädevuste kujunemist. Lõimingu eesmärgiks on ainetevaheliste seoste loomine ja õpitu seostamine eluga. Lõimingu mõte on seostada ühel või teisel moel eraldisesivaid õpetatavaid teadmisi ja oskusi, tuues nad reaalse elu konteksti ning aidates selle läbi õpilastel neid mõtestada ja seostada tervikult.

Õppeainete ja läbivate teemade lõimimiseks saavad erinevateks õppetegevusteks ettepanekuid teha kõik koolipere ja huvigruppide liikmed.

Õppeainete lõimimiseks:

- koolis toimuvad projektipäevad;
- õpetajate koostöö kursuste planeerimisel ja läbiviimisel ehk õpe toimub valdkonnapõhiselt, aga ainesisu seostatakse ka valdkonnaüleltselt;

- külalislektorite kaasamine;
- mitteformaalse õppe läbiviimine, õppe korraldamine väljaspool kooli erinevates keskkondades, kuhu on lõimitud samal päeval toimuvate ainete tegevused;
- õpilasuuringute läbiviimine;
- ülekoolilised ühistegevused;
- toimuvad aine- ja keeleõppe lõimitud kursused, nt sotsiaallained ja eesti keel;
- eestikeelsete ainete õppe toetamine eesti keele lisaõppe kaudu (ainetevaheline koostöö aine õpetamiseks eesti keeles).

Õppekeskkond

Õppimist toetava õppekeskkond on kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteerime erinevate seisukohtade olemasolu, arutleme nende üle ning hindame neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õppimine toimub nii koolis kui väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses (Sinimäe muuseum, Sillamäe muuseum, ERM, Viru maakohus, Tapa sõjaväelinnak jt või ametiasutuses, (nt Sillamäe notaribütroo). Kasutame ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid ning korraldame ja viime läbi õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega

Tunnis toimuvad ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused;
- 3) tundides tuuakse välja sõnavara, mida eesti keelest erineva kodukeelega õpilane võib vajada õppesisust arusaamiseks:

Õppe kavandamine ja korraldamine

- 1) lähtume õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestame didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võtame arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;

- 3) arvestame, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) arvestame õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, pakume õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldame nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundame õpiharjumusi ja -oskusi, suuname mõtestama ja analüüsima õppimist, suuname tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 6) kaasame õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakume võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 7) rakendame uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutame mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendame õpilaste teadmisi mitmekülgsele, tutvustame näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendame oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendame ja kasutame info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendame info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;
- 9) seome õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset;

Hindamise põhimõtted

Sotsiaalainetes hindame teadmisi ja oskusi koos tasakaalustatult. Teadmisenä ei käsitleta pelgalt faktiteadmist, vaid sündmuse, muutuse ja asjaolude kirjeldamist, teadmist protsessist, nt mis protseduure tehakse allikat analüüsides või mis küsimusi küsitakse erinevate tõlgenduste kohta.

Teadmiste arengut demonstreerivad järgmised kirjeldused:

- **avaramad teadmised** oma seisukoha väljendamiseks;
- **võimekus kategoriseerida**, näha mustreid (sarnasusi), üldistada, võtta kokku, tuua välja olulisemat;

- **võimekus näha seoseid** sündmuste vahel, eristada minevikku ja tänapäeva, keskenduda olulisemale, teadlikkus teema tähtsusest ja avaramast tähendusest;
- suutlikkus liikuda konkreetselt abstraktsele;
- suutlikkus selgitada kirjeldamise asemeid;
- mõtteselgus ja -täpsus;
- **iseseisvus** mõtlemisel, küsimuste esitamisel, hüpoteeside püstitamisel, vastuste otsimisel ja lahendusteede valikul;
- **informeeritud kriitilisus** tõendusmaterjali hindamisel, valmisolek tulemuseni jõudmiseks.

Ülesannete tüüpide kirjeldused, mida kasutame hindamisülesannete koostamiseks, on järgmised:

1. Arutluse või probleemianalüüsi skeemi koostamise kaudu hindame mõttekäigu vastavust teemale ja selle avamise oskust, teemakohaste faktide tundmist, võrdlemise ja seoste loomise oskust. Analüüsi ja isikliku suhtumise väljendamist hinnangute kaudu kontrollime täiendavalt suuliselt. Kui tegemist on õppeprotsessiga, korraldame arutelu kaaslasega, rühmades või üle klassi. Tagasisidestava hindamise korral lisame hindamisvahendile suulise osa või võimaluse selgitada oma mõtteid kirjalikult paberil/elektroniliselt. Näiteks: ülesande koostaja pakub välja skeemi ja märksõnade loendi ja õpilane sorteerib neid vastavalt skeemile, analüüsi ja põhjendamise osa toimub suuliselt. Skeemidest soovitame kasutada:

1. Venni diagramm (eripärad ja ühisosa, nt Eesti iseseisvumine ja iseseisvumise taastamine),
2. kalasaba (seotud tunnuste võrdlemine, nt Saksamaa peale I ja II maailmasõda: poliitika, majandus, välissuhted, reparatsioonid, piiride muutumine; sama nähtuse/küsimuse analüüsimine erinevate ideoloogiate positsioonilt),
3. probleemiaken (põhjused, olemus, tagajärjed, ületamise teed; viimaseid arutatakse suuliselt, nt külm sõda),
4. järgnevusahel (omavahelised seosed, nt viljahinnatõus Euroopas, mõisate arvu kasv jne),
5. järelduskaart (väide, selgitus, näide, nt vana hea rootsi aeg, mida positiivset tõi maarahvale, koormiste normeerimine, Tartu Ülikool; ühiskondlike protsesside/nähtuste avamine),

6. mõiste- ja ideekaart (näidete, tunnuste sorteerimine, nt diktatuurne ühiskond: iseloomulikud tunnused, näited, riigid, iga tunnuse juurde tuuakse konkreetne näide; diktatuurne ühiskond: iseloomulikud tunnused, näited, riigid, iga tunnuse juurde tuuakse konkreetne näide või mõne kompleksse mõiste avamine, nt turumajandus),
7. T-tabel (võrdlus, ühisosad, erisused, nt erinevad diktatuursed riigid, tähistada ühisosad),
8. faktide püramiid (õpilane leiab ühe olulise, kolm toetavat ja viis kaasnevat fakti ning paigutab need püramiidi tasanditesse, nt Muistne vabadusvõitlus).

2. Tekstianalüüs: õpilane täidab etteantud skeemi teksti alusel:

1. jututäht (tähenurkades on tekstist väljaloetav olulisem info: mis ja kus toimus, osalised, lahendus, tagajärg jne),
2. kulminatsiooniga tekst (nt pöördelise sündmuse või lahingu kohta),
3. TTS (tean, tahan teada, sain teada),
4. magnetkaardid (paberi nurkadesse kirjutatakse olulised märksõnad, lehe keskele teksti peamine mõte oma sõnadega, kasutades lehe nurkades olevaid magnetsõnu),
5. teeviit (õpilased loevad teksti lõikude kaupa ja arutavad, kas tekst toetab selle kohta esitatud väited või mitte).

3. Ühisarutelu: õpilased kirjutavad oma seisukohti ühisesse aruteluplatvormi keskkonda. Kokkuvõtte tehakse suuliselt.

1. dilemmaküsimuste analüüs (nt kas Rahvaste Liit täitis oma eesmärgid või mitte. Õpilased kirjutavad argumente sõltuvalt otsusest),
2. diskussioonivõrk (plussid, miinused; ühte või teist seisukohta toetavad argumendid, nt majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem),
3. mis oleks võinud juhtuda, kui...,
4. hääletusprotsessid (nt kodanikekoosolek Vana-Kreekas, vallakohtu juhtumite otsustamine jne),
5. arvamusartikli analüüs,
6. poliitdebati hindamine,
7. diskussioon aktuaalsel poliitilisel teemal – erinevate seisukohtade esitamine,
8. hääletusprotsessi läbimängimine (nt kas toetada avatud või suletud nimekirjadega valimisi).

4. Loomingulised ja empaatia ülesanded. Õpilane hindab ajaloolist sündmust või olukorda ajastu kontekstis mingis kindlas rollis, situatsiooni hinnatakse ajaloolises ajas ilma tagantjärele tarkust arvestamata:

1. juhitud kujutlusega tekst (õpilased kirjutavad loole ise lõpu, toimunu peab olema võimalik ajaloolises reaalsuses),
2. lühijutt loogiliselt seostatud märksõnadega,
3. digitaalne jutustus,
4. erinevat hinnangute andmine ajaloo- või ühiskondlikele sündmusele - nt Mõtlemiskaabude meetod.

5. Allikaanalüüsiga hindame tekstist olulise leidmise ja katkendi(te) põhjal vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise ja hindamise oskust. Allika usaldusväärsust hindame allikakeele ja -viitekirje alusel. Allikaülesannete koostamiseks sobivad nii primaar- kui sekundaarallikad. Allikate võrdlemise ülesandes peavad küsimused ja allikakatkendid mahtuma ühele ekraanile, st olema korraga vaadeldavad.

6. Statistiliste andmete analüüs sisaldab teabe väljalugemist, arvutamist, võrdlemist, andmete põhjal graafiku kujundamist, järelduste tegemist (nt majandusnäitajad, sõdade ohvrid, rahvastikunäitajad).

7. Pildi, foto, video, audio või karikatuuri analüüsiga hindame äratundmise, seostamise, iseloomustamise ja tõlgendamise oskust. Ülesanded saavad olla lühivastuselised: nt osutamine küsitud sümbolile, pildil kujutatule õige pealkirja valimine pakutute hulgast, fotode vms järjestamine ajalisel sündmuste toimumise järjekorras.

8. Kaardiülesandega kontrollime kaardilt informatsiooni leidmise, võrdlemise ja tõlgendamise oskust. Nt koosta kaardi legend; selgita, mida tähistavad numbrid kaardil; määratle, mis perioodi kaardiga on tegemist ja leia esitatud kaardilt osundatud perioodi kinnitavaid näiteid; määra, mis kaardiga on tegemist (.gif kaardid, mis näitavad territoriaalseid muutusi); koosta ise digitaalseid kaarte (nt Goolge Maps platvormil).

9. Juhtumianalüüsiga kontrollime nii teemakohaseid teadmisi kui oskust neid kasutada, isikliku seisukoha kujundamist ja kodanikuna käitumise oskust. Juhtumianalüüsi ülesanne sisaldab olukorra kirjeldust, mille korrektsust hindab õpilane õigusaktidele, allikatele vm taolisele tuginedes. Nt tarbijajuhtum, kus õpilane pakub lahenduse õigusruumist lähtuvalt; noorte töötamisega seotud juhtumid; inimõiguste rikkumisega seotud juhtumid; valimiskäitumisega seotud juhtumid. Situatsiooni tutvustatakse kirjeldusena või video vahendusel.

10. Infootsingu ülesanne: allikaotsing elektroonilistest keskkondadest (VAU: SAAGA, DIGAR, FOTIS, ERRi arhiiv, elektroonilised entsüklopeediad, nt Estonica, muuseumide andmebaasid, nt Okupatsioonide muuseumi materjalid, virtuaaltuurid, neid materjale kasutada ülesannete täitmisel). Infot otsitakse ja kasutatakse kriitiliselt ülesande lahendamiseks. Nt digitaalse entsüklopeedia koostamine erinevaid

meediume kasutades, mälestuste kogumine digitaalsete vahendite abil, raamatukogu otsingusüsteemi ESTER kasutamine, ajakirjanduse andmebaasi DIGAR kasutamine jne..

11. Esitluse koostamine. Õpilane koostab esitluse (PP esitlus, video, digitaalne plakat, infograafik, 1-minuti loeng, propagandavahend, ajalehe koostamine, ajaloolise sündmuse lavastamine vm meediavorm), mis vastab kokkulepitud tingimustele, kasutades selleks erinevaid infoallikaid.

12. Õppemängud: kuldvillak, miljonimäng, ristsõnad, memoriin, alias jne; kasutame olemasolevaid mänge või laseme õpilastel ise erinevat tüüpi mänge koostada (nt LearningApps, Veereta)

13. Uurimuslikud ülesanded: küsimustiku, intervjuu läbiviimine, vastuste analüüsimine, töötlemine ja kujutamine graafiliselt, virtuaaltuuri koostamine (erinevate meediumite kasutamine info edasiandmiseks); temaatiliste või ajaperioodikohaste kollektsioonide või andmekogude koostamine, millele lisatakse põhiaandmed.

14. Ajas orienteerimine: ajajoone koostamine (daatumite ja sündmuste kandmine ajajoonele), võrdlevad ajajooned (nt eesti ajalugu vs üldajalugu).

15. Erinevate valikute tegemist võimaldavate ülesannetega kontrollime õpitulemustes sõnastatud ajaloo ainesisu, oskusi, mõisteid ja ajaloolisi isikuid. Õpilane teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone, oskab iseloomustada kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse. Vabavastuseliste ülesannetega kontrollime lisaks, kuidas õpilane oma seisukohti ja hinnanguid põhjendab.

- mitme valikuga küsimus (vali üks või mitu õiget, *multiple choice* tüüpi küsimused),
- õige/vale väide,
- kategoriseerimine (ühenda paarid, rühmita, mis toimus enne, mis pärast etteantud sündmust),
- lünktekst (arvestab lihtsate keeleliste eksimustega),
- järjestamise ülesanded (järjesta ajaliselt, tähtsuse järjekord),
- võrdlemine (sarnasused/erinevused, iseloomulike tunnuste rühmitamine, näidete toomine)
- pildile või tekstile lohistamise ülesanded (iseloomulike tunnuste rühmitamine)
- seostamine (seostamine etteantud märksõnadega, nt ajaperioodi iseloomulikud tunnused),

- mõistete seletamine (seletuste küsimise erinevaid võimalusi: mõiste ja seletuse seostamine; seletusele ühesõnalise mõiste/vaste kirjutamine; mõistega sobivate näidete lisamine).

Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus.

Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

ajalugu – 6 kursust:

I kursus „Üldajalugu“

II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“

IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;

inimeseõpetus – 1 kursus:

I kursus „Perekonnaõpetus“;

ühiskonnaõpetus – 2 kursust:

I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“

II kursus „Majandus ja maailmapoliitika“.

õppeained	G1	G2	G3	kokku
ajalugu	„Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I	„Eesti ajalugu II „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“	„Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;	6
inimeseõpetus	„Perekonnaõpetus“			1
Ühiskonnaõpetus			Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.	2

Ajalugu

Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandavad õpilased pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajaloõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida mineviknähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimesi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja

mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajaloo õpe toimub kursuste kaupa. Eesti ajalugu õpitakse iseseisvate kursustena, põigetega üldajaloo teemade juurde, mis annavad avarama konteksti Eesti ajaloole. Lähiajaloo kursustes käsitletakse Eesti sündmusi osana Euroopa lähiajalooost.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustame probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundame kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrdleme ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hindame allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus analüüsime klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlikke ajalooteemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele grüpiidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajalooteemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas väldime relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel toetume üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustame kultuurilist mitmekesisust, sh kujundame mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustame õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suuname uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitleme erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärseuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöo koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena

Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Kooliastme lõpuks taotletavad õpitulemused:

- 1) teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 6) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 7) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 8) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooa, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

- 9) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooajalooperioodidel; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 10) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonna elu eri valdkondadele; (Eesti I)
- 11) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 12) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 13) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 14) analüüsib Eesti ühiskonna elu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 15) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu III)
- 17) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 18) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 19) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 20) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 21) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; (Üldajalugu, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 22) toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärke; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

- 23) analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 24) analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 25) toob näiteid demokraatia kujunemisloost; (Üldajalugu)
- 26) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 27) analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; (Üldajalugu, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 28) analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 29) tõlgendab ajaloosündmuse allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 30) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 31) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 32) eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 33) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 34) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 35) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 36) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

37) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust. (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

Kursuse nimetus	Üldajalugu
Eelduskursus	PRÕK ajalugu
Kursuse läbiviimise aeg	GI, I pa
Kursuse maht	35 tundi
Kursuse eesmärgid	<p>Ajas orienteerumise ja ajalooliste seoste mõistmise oskus Õppeeesmärk on arendada õpilaste oskust orienteeruda ajas ja mõista ajaloolisi seoseid. Õpilased peaksid suutma leida, analüüsida ja mõista sündmuste ja nähtuste ajaloolisi taustu ning nende omavahelisi seoseid, analüüsides ajaloosündmuste põhjuseid, tagajärgi ja arengut läbi erinevate ajalooliste perioodide.</p> <p>Ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus Õppeeesmärk on tagada, et õpilased omandaksid ajaloo mõisted ja oskaksid neid vastavalt kontekstile õigesti kasutada. Õpilased peaksid arendama oskust rakendada erinevaid ajaloolaseid mõisteid (nt orjandus, impeerium, hellenism jne) ning oskama neid kasutada aruteludes, uurimistöös ja analüüsides.</p>

Kursuse õppesisu

Vanaaeg

- Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.
- Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.
- Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.
- Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.
- Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.
- Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.
- Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.
- Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

Keskaeg

- Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.
- Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.
- Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnatühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.
- Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.
- Iimalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ülikoolid ja skolastika. <p>Uusaeg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon. • Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. • Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. <p>Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.</p>
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Eesti keel – teab peamisi ajaloo mõisteid eesti keeles, oskab leida infot erinevatest tekstidest</p> <p>Geograafia - tunneb Euroopa kaarti</p> <p>Kirjandus – teab antiik- ja keskaja olulisemaid kirjanikke ja nende teoseid, tunneb kirjanduslikes tekstides ära ajastu, mida kujutatakse</p> <p>Perekonnaõpetus – teab erinevaid perekonna vorme ja perekonna rolli inimese elus eri ajastutel</p> <p>Rahatarkus - teab raha rolli erinevatel ajastutel</p>
Õppekäigud/projektid	Tartu Ülikooli Kunstimuseumi külastamine, lõiming kunstiajaloo ja eesti keelega

<p>Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● organiseerib infot failides, vihikutes jne. ● otsib infot enda ja teiste informeerimiseks ● loeb kriitiliselt ja funktsionaalselt ● teeb põhjendatud järeldusi ja üldistusi ● võtab vastutust oma tegude eest meeskonnas
<p>Kursuse õpitulemused</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; ● mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas ● iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; ● teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; ● rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; ● toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; ● selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Euroopas; ● teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; ● analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; ● selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;

- analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
- tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevale ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;
- analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
- teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;
- analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
- toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
- võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajas;
- tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
- mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
- märkab minevikupärandid ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
- mõistab, kuidas kultuuripärandid peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
- analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Hindamine	Õpilaste teadmisi ja oskusi hinnatakse tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu. Hindamise vormideks on test, tööleht, rühmatöö.
Õppematerjalid	Üldajalugu I õpik, Avita 2015, Opiq, SG Moodle kursus Üldajalugu I
Soovituslik kirjandus	Maailma ajalugu I ja II

Kursuse nimetus	Eesti ajalugu I
-----------------	-----------------

Eelduskursus	PRÕK
Kursuse läbiviimise aeg	G I , II pa
Kursuse maht	35 tundi
Kursuse eesmärgid	<ul style="list-style-type: none"> • Suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, samuti IT-vahendite kasutamine info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks • Õppeeesmärk on arendada õpilaste suutlikkust kasutada suulist ja kirjalikku eneseväljendust teaduslikul tasemel, sealhulgas referaatide ja uurimistöde koostamist. Samuti peaksid tudengid omandama oskuse kasutada IT-vahendeid ajaloolise info hankimiseks ja teaduslike tulemuste esitamiseks, sealhulgas digitaalseid allikaid ja esitlustarkvara. • Ajaloolise arengu järjepidevuse mõistmine Eestis ja Euroopa ajaloo kontekstis • Õppeeesmärk on arendada õpilaste arusaama Eesti ajaloo järjepidevusest, tuues näiteid kodukoha ajaloo kaudu. Samuti peaksid tudengid mõistma Eesti ajaloo seoseid Euroopa ajalooga ning suutma paigutada Eesti ajaloolisi sündmusi laiemasse Euroopa ja maailmapilti. • Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika arengute mõju analüüsimine Eesti ühiskonnale

- Õppeeesmärk on, et õpilased suudaksid analüüsida, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika arengud on erinevatel ajaloolistel perioodidel mõjutanud Eesti ühiskonda. Õppijad peaksid suutma tuua konkreetseid ajaloolisi näiteid ja seoseid, mis illustreerivad neid mõjusid.
- **Ristiusu mõju analüüsimine Eesti ühiskonna erinevates valdkondades**
- Õppeeesmärk on, et õpilased mõistaksid ristiusu mõju Eesti ühiskonnaelu erinevatele valdkondadele, sealhulgas haridusele, kultuurile, seadusandlusele ja igapäevaelu praktikale. Õppijad peaksid suutma tuua konkreetseid näiteid ristiusu rollist Eesti ajaloos.
- **Eesti haldusjaotuse ajaloolised muutused ja muutuste põhjused**
- Õppeeesmärk on, et õppijad teaksid, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud, ja suudaksid selgitada nende muutuste põhjuseid. Nad peaksid mõistma haldusreformide ja geograafiliste muutuste seoseid Eesti ajaloo ja arenguga.
- **Sündmuste või protsesside tõlgendamise erinevused ja ajalookäsitluse tagajärjed**
- Õppeeesmärk on, et õppijad suudaksid selgitada, miks ajaloosündmuse või protsessi tõlgendatakse erinevalt erinevates ajalooperioodides või kultuurilistes kontekstides. Samuti peaksid nad mõistma ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi ja selle mõju ühiskonnale.
- **Kunstistiilide areng ja nende avaldumine Eestis**
- Õppeeesmärk on, et õpilased suudaksid tuua näiteid erinevate kunstistiilide arengust ja nende avaldumisest, sealhulgas Eesti kunstis. Nad peaksid mõistma, kuidas kunst on ajalooliselt peegeldanud ühiskonna arengut ja muutusi Eestis ja Euroopas.
- **Looduse ja inimtegevuse vastastikune mõju analüüsimine**

- Õppeeesmärk on, et õpilased suudaksid analüüsida, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning kuidas inimtegevus on mõjutanud loodust. Nad peaksid suutma tuua näiteid looduskatastroofide, ressursikasutuse ja keskkonnamõjude kohta, mis on mõjutanud Eesti ja maailma ajalugu.

Kursuse õppesisu

Eesti esiaeg

- Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas.
- Muinasaja allikad ja nende uurimine.
- Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.
- Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.
- Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.
- Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.
- Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

Eesti keskaeg

- Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.

	<ul style="list-style-type: none"> • Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. • Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. • Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. <p>Reformatsioon ja Liivi sõda, üleminek keskajast uusaega</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. • Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. • Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused. • Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. • Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Geograafia – tunneb Eesti ja Euroopa kaarti</p> <p>Bioloogia – teab inimese evolutsiooni põhietappe</p> <p>Eesti keel – oskab kasutada ajaloolisi mõisteid õiges kontekstis</p> <p>Inglise keel – teab ajaloolisi mõisteid inglise keeles</p> <p>Perekonnaõpetus – võrdleb pereliikmete õigusi ja omavahelisi suhteid erinevatel ajastutel</p>

	Kultuurilugu – oskab siduda Eesti ajalugu kodukoha kaugema minevikuga
Õppekäigud/projektid	Sillamäe muuseumi külastamine, lõiming kultuurilooga
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • teeb põhjendatud järeldusi ja üldistusi • teeb informeeritud valikuid isikliku vaatamiskogemuse põhjal • loeb kriitiliselt ja funktsionaalselt • teeb järeldusi ja kokkuvõtteid • kirjutab erineva eesmärgiga tekste
Kursuse õpitulemused	<ul style="list-style-type: none"> • teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolumuutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste elu-olu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi; • iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberriikidega ning vastastikuseid mõjutusi; • 3 iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul; • 4 seletab ja kasutab kontekstis mõisted <i>arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism</i> • analüüsib Balti ristisõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast; • tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega; • analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina; • iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;

	<ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust; • analüüsib kriitiliselt keskaja kroonikaid ja teisi teabetekste; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Vana-Liivimaa, Liivi Ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaa</i>; • 8) teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust. • iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil; võrdleb suurriikide mõju Läänemere piirkonnas 16. sajandil; • selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust; • teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal; • iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus; • teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust
Hindamine	<p>Õpilaste teadmisi ja oskusi hinnatakse tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.</p> <p>Hindamise vormideks on test, tööleht, rühmatöö.</p>
Õppematerjalid	Eesti ajalugu I Avita 2014

	Opiq SG Moodle kursus Eesti ajalugu I
Soovituslik kirjandus	Eesti ajalugu I-II

Kursuse nimetus	Eesti ajalugu II
Eelduskursus	Eesti ajalugu I
Kursuse läbiviimise aeg	G2 I pa
Kursuse maht	35t

Kursuse eesmärgid

Õpieesmärk: Allikaanalüüsi, ajalookaardiga töötamise ja teabe hindamise oskuse arendamine

1. Allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus

Õpilased arendavad oskust analüüsida ajaloolisi allikaid ning töötada ajalookaardiga, mõistes kaardi kasutusvõimalusi ja tõlgendamisevõtteid. Õpilased peaksid suutma tõlgendada ajaloolisi kaarte, analüüsida nende kaudu esitatud geograafilisi, poliitilisi ja kultuurilisi muutusi ning paigutada ajaloolised sündmused ja protsessid ruumilisse ja ajalisesse konteksti.

2. Erinevatest teabeallikatest info leidmine ja kasutamine

Õpilased omandavad oskuse leida ja kasutada erinevaid ajaloolisi ja kaasaegseid teabeallikaid (nt raamatud, teadusartiklid, veebiallikad, arhiivmaterjalid jne) teabe kogumiseks ja uurimistööks. Õpilased peavad suutma otsida sobivat infot erinevatest allikatest, valides need vastavalt uurimisküsimusele ja teema ulatusele.

3. Teabe kriitiline hindamine ja analüüsi oskus

Õpilased arendavad oskust kriitiliselt hinnata ja analüüsida leitud teavet. Nad peaksid suutma tuvastada allikates esinevad eelarvamused, kallutatuse või puuduvad faktid. Õpilased peavad oskama eristada usaldusväärseid ja ebausaldusväärseid allikaid ning analüüsima, kuidas erinevad ajaloolised või kaasaegsed allikad kajastavad samu sündmusi erinevatest vaatenurkadest.

4. Allika usaldusväärsete hindamise oskus

Õpilased peaksid suutma hinnata ajalooliste ja teiste allikate usaldusväärset, tuvastades allika autorit, konteksti ja eesmärgid. Nad peaksid oskama arvestada allika ajastust, autori tausta ja allika kasutamise tingimusi, et teha kindlaks, kui usaldusväärne on esitatud teave ja kuidas seda saab kasutada teaduslikus uurimistöös.

Kursuse õppesisu

Rootsi aeg

- Rootsi suurriigi ajastu.
- Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel.
- Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.
- Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Eesti 18. sajandil

- Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.
- Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.
- Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.
- Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Eesti 19. sajandil

- Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.
- Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. • Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Eesti keel ja kirjandus Kolme katku vahel, Mahtra Sõda, Tõde ja õigus</p> <p>Kunstiajalugu – renessanss, barokk, klassitsism, uusgootika</p> <p>Geograafia – Eesti ja Euroopa kaardi tundmine</p>
Õppekäigud/projektid	Põllumajandusmuuseumi külastamine lõiming kultuuriloo, bioloogia, eesti keelega
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • võtab tundi kaasa vajalikud töö- ja õppevahendid • harjutab soovide rahuldamise edasilükkamist • harjutab uusi õpioskusi ja analüüsib nende efektiivsust • tõlgendab ja hindab andmeid, arvamusi ning argumente • loob seoseid erinevate infoallikate vahel • haldab ja lahendab konflikte ja oskab töötada meeskonnas • teeb õiglasi ja kõikide huvidega arvestavaid otsuseid

Kursuse õpitulemused

- teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekstide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;
- iseloomustab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Vastne Testament, Academia Gustaviana*;
- teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.
- selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- analüüsib allikate ja teabetekstide alusel talurahva majandusliku olukorra ning õigusliku seisundi muutumist;
- analüüsib rahvastikuprotsesse mõjutanud tingimusi;
- analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud*;
- teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.
- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;

	<ul style="list-style-type: none"> ● teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid; ● iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. Sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>estofiil</i>, <i>ärkamisaeg</i>, <i>rahvuslik liikumine</i>, <i>venestamine</i>, <i>Aleksandrikool</i>; ● teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.
Hindamine	<p>Õpitulemuste kontrollimiseks ja hindamiseks kasutatakse suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, esitluse ja uurimistöo koostamist, lühikirjutamisülesandeid, töölehtede täitmist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Kontrolliks ja hindamiseks kasutatakse nii avatud kui etteantud vastusega ülesandeid.</p>
Õppematerjalid	<p>Eesti ajalugu II, Avita 2015</p> <p>SG Moodle kursus Eesti ajalugu 16.-19. sajandil.</p>
Soovituslik kirjandus	<p>Eesti ajalugu II ja III kd</p>

Kursuse nimetus	Lähiajalugu I
Eelduskursus	PRÕK
Kursuse läbiviimise aeg	G2 II pa
Kursuse maht	35t
Kursuse eesmärgid	<p>Küsimuste esitamise ja lahenduste leidmise oskus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Õpetab õpilasi kriitiliselt mõtlema ja looma uusi lahendusi ajaloo tõlgendamisel. <p>Funktsionaalne kirjaoskus ja kriitiline mõtlemine</p> <ul style="list-style-type: none"> • See on oluline üldpädevus, mis aitab analüüsida teavet ja teha loogilisi järeldusi, luues seoseid erinevate nähtuste vahel. <p>Allikaanalüüs ja kriitiline hindamine</p> <ul style="list-style-type: none"> • See aitab hinnata erinevate ajalooliste dokumentide ja kaardimaterjalide usaldusväärsust, mis on oluline uurimispädevus.

Kursuse õppesisu

Maailm esimese maailmasõja eel

- Maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid).
- Sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda,
- Teaduse ja tehnika areng enne esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule

Esimene maailmasõda, ja Eesti iseseisvumine

- Esimese maailmasõja põhjused, kulg ja tagajärjed (sh nii rahvusvaheliste suhete, majanduslike mõjude, tehnoloogia arengu kui ka inimeste igapäevaelu võtmes)
- Eesti omariikluse sünni eeldused, sündmuste kulg 1917 - 1918.
- Vabadussõja kulg, sh pöördelisemad sündmused.

Maailm kahe maailmasõja vahel – demokraatiad ja diktatuurid

- Rahvusvahelised suhted 1920. - 1930. aastatel
- Majandus 1920. - 1930. aastatel, sh näited riikidest (Eesti, Saksamaa, Ameerika Ühendriigid, Venemaa) ja maailmamajandus (sh Suur depressioon)
- Demokraatiad ja diktatuurid 1920. - 1930. aastatel, diktatuuride tekkimise põhjused

Teine maailmasõda

- Rahvusvahelised suhted Teise maailmasõja eel
- Teise maailmasõja kulg, pöördelisemad sündmused

Sõda kui humanitaarkatastroof, inimsusevastased kuriteod

Lõiming teiste õppeainetega	<p>Geograafia – töö kaartidega</p> <p>Kirjandus – 20. sajandi I poolt kajastavad teosed</p> <p>Ühiskonnaõpetus – riigivormid, valitsemissüsteemid, kodanike roll ühiskonnas</p>
Õppekäigud/projektid	Sinimägede muuseum, lõiming eesti keele ja kultuurilooga
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • valib ja kasutab tehnoloogiat efektiivselt • ilmutab püsivust ja sihikindlust • võtab arvesse eetilisi, kultuurilisi ja keskkonnamõjusid • teeb põhjendatud järeldusi ja üldistusi • kontrollib järelduste ja üldistuste kehtivust • mõtleb paindlikult, sõnastab erinevaid poolt- ja vastuargumente • rakendab oskusi ja teadmisi tundmatutes olukordades • töötleb andmeid ja esitab tulemusi • hindab ja valib sobivad infoallikad ning digitaalsed vahendid ülesande sooritamiseks • mõistab intellektuaalse omandi mõistet ja tegutseb sellest lähtuvalt • arutleb argumenteeritult nii kaasõpilaste kui õpetajatega
Hindamine	Õpitulemuste kontrollimiseks ja hindamiseks kasutatakse suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, esitluse ja uurimistöö koostamist, lühikirjutamisülesandeid, töölehtede täitmist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväarsuse üle otsustamist.

	Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Kontrolliks ja hindamiseks kasutatakse nii avatud kui etteantud vastusega ülesandeid.
Õppematerjalid	Lähiajalugu I gümnaasiumile, Avita 2014 SG Moodle kursus Lähiajalugu I
Soovituslik kirjandus	Dokumentaalfilmid WWI in colour. WW2 – gathering Storm.

Kursuse nimetus	Lähiajalugu II
Eelduskursus	Lähiajalugu I

Kursuse läbiviimise aeg	G3 I pa
Kursuse maht	35t
Kursuse eesmärgid	<p>Ajas orienteerumise ja ajaloolise konteksti mõistmine</p> <ul style="list-style-type: none"> Eesmärk keskendub suurepärasele ajataju arendamisele ja sündmuste omavahelise seostamisele. See aitab mõista, kuidas ajaloosündmused ja nähtused kujunevad ning on seotud suurema kontekstiga. <p>Ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine</p> <ul style="list-style-type: none"> See eesmärk rõhutab akadeemilise sõnavara arendamist ja oskust rakendada ajaloolisi mõisteid õigetes situatsioonides. <p>Empaatia ja ajastu mõistmine</p> <ul style="list-style-type: none"> Empaatia arendamine ajaloos on erakordselt oluline, et mõista inimeste elu ja valikuid erinevatel ajastutel. Samuti rõhutatakse koostöö- ja konfliktilahendusoskust. <p>Eneseväljendus ja uurimistöö oskused</p> <ul style="list-style-type: none"> Rõhutatakse tugevat akadeemilist eneseväljendusoskust, kaasa arvatud IT-vahendite kasutamist info otsimiseks ja esitamiseks.

Kursuse õppesisu

Külm sõda

- Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.
- Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.
- Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Demokraatlik maailm peale II maailmasõda

- USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
- Suurbritannia, Prantsusmaa ja SLV poliitiline süsteem, majandus ja ühiskond peale II maailmasõda
- Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon

NSVL ja kommunistlik süsteem

- Kommunistliku süsteemi kujunemine.
- Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.
- Kommunistlik Hiina.
- NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.
- Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestlastega

Maailm sajandivahetusel

- Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.

	<ul style="list-style-type: none"> • NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine. • USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. • Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine. • Uued pingekolled: Balkani kriis.
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Geograafia – töö kaardiga</p> <p>Ühiskonnaõpetus - Nõukogude Liidu kui inimsusevastase režiimi olemus, dissidentlus kui kodanikualgatus totalitaarrežiimi oludes, demokraatia väärtustamine rahvusvahelistes suhetes; külm sõda maailmamajanduse mõjutajana</p>
Õppekäigud/projektid	Euroopa päev – lõiming ühiskonnaõpetuse, eesti keele, inglise keelega.
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • analüüsib oma õpistrateegiaid (mida ma saan teha, et veel tõhusamaks õppijaks saada? millised õpistrateegiad võiks veel mulle kasulikud olla? mis faktorid mõjutavad minu õppimist?) • sõnastab faktilisi, teemakohaseid, kontseptuaalseid ja vaieldavaid küsimusi • märkab trende ja ennustab nende põhjal võimalikke stsenaariume • loob metafoore ja analoogiaid • muudab oma uurimuse konteksti, et vaadata teemale teise nurga alt • viitab, tsiteerib, kasutab allmärkusi/järelmärkusi ning koostab kasutatud kirjanduse nimekirja vastavalt kehtivatele nõuetele • otsib erinevaid vaatenurki, kasutades mitmesuguseid allikaid • võtab meeskonnas nii juhirolli kui teisi rolle

	<ul style="list-style-type: none"> • sõnastab ümber teksti sisu või mõtet muutmata
Kursuse õpitulemused	<ul style="list-style-type: none"> • analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme; analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi; • analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal; • iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal; • teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie</i> • <i>analüüsib demokraatlike riikide arengu põhihooni;</i> • teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe; • teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust; • <i>seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE</i> • analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhihooni; • iseloomustab NSVLi analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi; • analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;</i> • teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust. ühiskonnaelu arengut; • analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi; • teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu; • analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist; • analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;

	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma; • teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee</i>
Hindamine	<p>Õpitulemuste kontrollimiseks ja hindamiseks kasutatakse suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, esitluse ja uurimistöo koostamist, lühikirjutamisülesandeid, töölehtede täitmist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Kontrolliks ja hindamiseks kasutatakse nii avatud kui etteantud vastusega ülesandeid</p>
Õppematerjalid	<p>Lähiajalugu II Avita 2014</p> <p>Opiq</p> <p>SG Moodle kursus Lähiajalugu V</p>
Soovituslik kirjandus	<p>The Singing Revolution documentary</p>

Kursuse nimetus	Lähiajalugu III
-----------------	-----------------

Eelduskursus	Lähiajalugu II
Kursuse läbiviimise aeg	G12 II pa
Kursuse maht	35t
Kursuse eesmärgid	<p>Õppeesmärk on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arendada funktsionaalset kirjaoskust, kriitilist mõtlemist, arutlusoskust, järelduste tegemise ja seoste loomise oskust, omandab oskuse kujundada ja põhjendada oma seisukohti. • arendada empaatiat, oskab asetada end ajastut arvestades kellegi teise olukorda ning omandab koostöö- ja konfliktilahendusoskusi. • analüüsida ajaloo perioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel; • mõista tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi; • mõista suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;

- mõista ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;

Kursuse õppesisu

Inimsusevastased kuriteod

- Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.
- Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised.
- Natsismikuriteod.
- Kommunismikuriteod.
- Genotsiid, etnilised puhastused;
- Inimsusevastased kuriteod Eestis.

Muu maailm

- Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.
- Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.
- Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

Kultuur ja eluolu

- Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.
- Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad.
- Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu.
- Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika.

	<ul style="list-style-type: none"> • Mitmekultuurilisuse kontseptsioon. • Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule. <p>Sõja ja rahu küsimus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. • Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed. • Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. • Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Geograafia – maailmakaardi tundmine</p> <p>Ühiskonnaõpetus – rahvusvaheline suhtlemine ja rahvusvahelised organisatsioonid</p> <p>Inimeseõpetus – kultuuritraditsioonid</p> <p>Kunst, muusika – muusika – ja kunstistiilid stiilid 20. sajandil</p> <p>Kirjandus – inimsusevastaseid kuritegusid käsitlevad raamatud ja filmid</p>
Õppekäigud/projektid	Vabamu külastus, lõiming eesti keele ja ühiskonnaõpetusega
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • valmistub teadlikult kokkuvõtivateks töödeks (kriteeriumitööd, eksamid, esinemised) • harjutab ebaõnnestumiste ja nende põhjuste analüüsimist

	<ul style="list-style-type: none"> • võtab arvesse eetilisi, kultuurilisi ja keskkonnamõjusid • kontrollib järelduste ja üldistuste kehtivust • kasutab mudeleid ja simulatsioone keeruliste süsteemide uurimiseks • loob originaalseid lahendusi päriselt eksisteerivatele probleemidele • loob metafoore ja analoogiaid loob metafoore ja analoogiaid • kasutab olemasolevaid teadmisi, mõistmist ja oskusi uute lahenduste leidmiseks • muudab oma uurimuse konteksti, et vaadata teemale teise nurga alt esitab infot erinevatel viisidel ja erinevaid vahendeid kasutades • kirjutab erineva eesmärgiga tekste • arendab empaatiavõimet • annab ja võtab vastu tagasisidet
Kursuse õpitulemused	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku; • mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust; • toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG. • iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi; -analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus • arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades • toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale • teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus; • toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega. • analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul; • analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;

	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.
Hindamine	<p>Õpitulemuste kontrollimiseks ja hindamiseks kasutatakse tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, esitluse ja uurimistöo koostamist, lühikirjutamisülesandeid, töölehtede täitmist, arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväarsuse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste analüüsi nõudvaid kompleksülesandeid, kus on vaja otsida infot, koostada erinevaid tekste, anda tagasisidet kaasõpilaste töödele, töötada rühmas. ülesandeid.</p>
Õppematerjalid	Lähiajalugu II Avita 2015, Lähiajalugu III Avita 2015
Soovituslik kirjandus	Gulagi arhipelaag

Õppeaine kirjeldus

Perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli nii perekonnas kui kaaslasena, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Kursuse vältel käsitletakse perekonna rolli ja kooselu vorme läbi aegade ning vaadeldakse inimliku läheduse, armastuse ja seksuaalse arengu eripära, samuti paarisuhete dünaamikat. Tervislik eluviis, turvaline käitumine ja sotsiaalne vastutus tervisekäitumises on samuti kursuse üheks osaks. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest. Ainealaselt on rõhuasetus keelepädevuse arendamisele. Perekonnaõpetuse kursus pakub õpilastele terviklikku vaadet perekonna rollist ja tähtsusest üksikisiku ning ühiskonna heaolus. Kursuse läbiviimisel kasutatakse mitmekesist õppemetoodikat, sealhulgas loenguid, grupiarutelusid, projektide ja uurimistööde koostamist, praktilisi ülesandeid ning kohtumisi erinevate valdkonna spetsialistidega. Õppetöö integreerib teoreetilisi teadmisi reaalse elusituatsioonidega, suurendades õpilaste teadlikkust ja oskusi perekondlikus kontekstis tegutsemiseks. Sillamäe Gümnaasiumis pööratakse perekonnaõpetuse tundides suurt rõhku eesti keele arendamisele.

Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilaste sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilastes terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ning üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne ja õiglus. Perekonnaõpetuse eesmärk on õpetada väärtustama perekonda, iseennast ja inimesi enda ümber.

Õppekeskkond

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub toetavas ning vastastikku mõistvas õhkkonnas, kus julgustatakse õpilasi positiivselt suhtuma oma arengu- ja toimetulekuvõimalustesse. Oluline on turvaline, kiusamisvaba õhkkond, õpilasi julgustatakse rääkima ja avaldama oma arvamust. Selle soodne sotsiaalne õppekeskkond tugineb eelkõige õpilaste individuaalsuse ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt väljendada oma arvamust, olla algatusvõimeline ning osaleda ja koostööd teha nii iseseisvalt kui ka koos teistega paaris ja rühmades.

Tundides tuuakse välja sõnavara, mida võib muu emakeelega õpilane tunni sisust arusaamiseks vajada ning kasutatakse visuaalseid abivahendeid sh nutitahvel.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja terviseiga seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;
- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
- 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
- 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

Õpitulemused

Perekond ühiskonnas

Õpilane:

- 1) selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
- 2) analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
- 3) analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
- 4) toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
- 5) analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.

Suhted ja vastutus perekonnas

Õpilane:

- 1) selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
- 2) analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
- 3) analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
- 4) analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
- 5) toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
- 6) toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
- 7) analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele;
- 8) teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
- 9) analüüsib lahkuminekku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
- 10) selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
- 11) toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
- 12) selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
- 13) mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 14) mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
- 15) analüüsib seksuaalsuhte kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
- 16) teab, et turvaline ja vastastikku rahuldust pakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
- 17) arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
- 18) selgitab koduse kasvatus mõju lapse arengule;
- 19) analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumusuhete kujunemist ning kasvatusstiilide mõju sellele;
- 20) toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.

Tervis ja turvalisus

Õpilane:

- 1) kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
- 2) toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
- 3) analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevat valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
- 4) teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
- 5) analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
- 6) analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

Kursuse nimetus	Perekonnaõpetus
Kursuse läbiviimise aeg	G1
Kursuse maht	35 tundi
Kursuse eesmärgid	Arendada õpilaste oskusi luua ja hoida toetavaid inimsuhteid, eriti keskendudes paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Rõhutada perekonna väärtustamise olulisust ning aidata õpilastel teadvustada oma rolli suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundada õpilastes valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest ning arendada nende võimet analüüsida ühiskonna mõju perekonnaelule.
Kursuse õppesisu	Õppesisu: <ul style="list-style-type: none"> ● Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. ● pereväärtused, traditsioonid, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo. ● Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. ● Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese elukaare. ● Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele. ● Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja terviseedenduses.

- Pereliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisesed ja perevälised tegurid.
- Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid)
- Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus.
- Nõu ja abi pakkuvad asutused noortele seoses rasedusest hoidumise ja pereplaneerimisega.
- Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused.
- Suhtevägivald põhjustab ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused.
- Inimkaubandus ja prostitutsioon.
- Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused.
- Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana.
- Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega
- Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel.
- Toetavad paari- ja peresuhted.
- Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega.
- Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused.
- Perepoliitilised meetmed perede toetamiseks.
- Suhe. Paarisuhe. Lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus.
- Suhete katkemine (sh lahkumine ja abielulahutus) peres ja kooselus.
- Lein ja leinaga toimetulek. Abi saamise võimalused.
- Inimõigused.
- Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel.
- Laste õigused ja lastekaitse.
- Abi saamise võimalused.
- Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldusvormid.
- Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes)
- Paarisuhte dünaamika.
- Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp.

	<ul style="list-style-type: none"> ● Terved ja turvalised seksuaalsuhted. ● Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhetes. ● Soosterotüübid, meedia ja ühiskond. ● Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. ● Koduse kasvatuse (sh erinevate kasvatustüüpide) mõju lapse arengule. ● Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.
Lõiming teiste õppeainetega	<p>Ühiskonnaõpetus – pere, kui väärtus ühiskonnast lähtuvalt , vanemlikud kohustused , turvaline ja toetav elukeskkond</p> <p>Ajalugu – perekonna ajalugu</p> <p>Bioloogia - inimkeha anatoomia ja füsioloogia, pärilikkus, tervis, sh reproduktiivtervis, ja seda mõjutavad tegurid, nakkushaiguste, sh STLH, levikuteed ja nakkushaiguste ennetamine, kontraseptsioonivahendid, pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid, viljastumine, rasedus, sünnitus, abort, kodukeskkonna ja kasvatuse mõju lapse arengule, tervislik elukeskkond, tervislik toitumine, hügieen; loodusteaduslik käsitlus igapäevaelu probleeme lahendades</p> <p>Eesti keel ja kirjandus, võõrkeeled: suuline ja kirjalik eneseväljendus, armastuse, suhete, seksuaalsuse, kasvatuse, abielu, perekonna ja kodu kujutamine kirjandusteostes, suhted, perekond ja kasvatus eri kultuurides</p> <p>Matemaatika: pere eelarve ning materiaalsed ressursid peres, perekonna- ja tervisestatistika, andmeanalüüs perekonnaõpetuse uurimistöodes</p> <p>Ajalugu: mehe ja naise muutunud roll ajas, soostereotüübid, perekond, abielu, tavad ja kombed, seksuaalsus ja kasvatus ajaloos ning erinevates kultuurides</p> <p>Geograafia, inimgeograafia, majandus ja ettevõtlus: demograafilised näitajad, pere majanduslik toimetulek, kultuuriline mitmekesisus, inimkaubandus,</p> <p>Keemia: kodu kui arengu- ja kasvukeskkond, tervislik ja tasakaalustatud toitumine, sõltuvusained ja nende mõju tervisele</p> <p>Informaatika: perekonnaõpetuse õppimine (uurimistööd, uuringud jt õpitegevused) otstarbekalt tehnikavahendeid, sh IKT võimalusi kasutades</p> <p>Karjääriõpetus: karjäärivalikud, soolised stereotüübid ühiskonnas kui karjäärivõimaluste mõjutajad, pereplaneerimine, elukestev õpe, hariduse ja tööturu vahelised seosed, töövestlus, avalik esinemine, karjääri ja pereelu ühendamine, ettevõtlus, töö- ja pereeluga seotud õigusaktid</p>

	<p>Kehaline kasvatus: kehalise aktiivsuse tähtsus inimese tervisele, kehaline aktiivsus kui lapse arengu esmatingimus, kehaline aktiivsus kui stressi leevendaja, pere ühistegevused ja traditsioonid kui peresidemete tugevdajad,</p> <p>Majandusõpetus: perekonna majanduselu korraldamine, pere eelarve, palgad, maksud, karjääri planeerimine</p> <p>Rahatarkus - pere rahaasjade korraldamine</p>
Õppekäigud/projektid	Muuseumite ja näituste külastamine (nt Kärumuuseum, Eesti Rahva Muuseum) Näituste korraldamine (nt Vanavanemate päeva puhul)
Õpioskuste arendamine	<p>Kriitiline mõtlemine ja analüüsivõime: Õpilasi julgustatakse analüüsima ja hindama perekonnaga seotud teooriaid, uuringuid ja meediakajastusi. Nad õpivad eristama fakte arvamustest ja arendavad oskust mõtestada keerulisi sotsiaalseid nähtusi.</p> <p>Eneseväljendus ja suhtlemisoskus: Kursus pakub rohkelt võimalusi nii suuliseks kui ka kirjalikuks eneseväljenduseks, alates esitlustest kuni kirjutamisülesanneteni.</p> <p>Meeskonnatöö ja koostööoskused: Grupiprojektid, paaristööd ja rühmatööd on kesksel kohal, aidates õpilastel õppida koostööd tegema, ühiseid eesmärgi saavutama ja konflikte lahendama.</p> <p>Informatsiooni haldamise oskused: Erinevate teabeallikate kasutamine, digitaalsete andmebaaside kasutamine, teabe kriitiline hindamine</p> <p>Praktiline tegevus: Õpilased kasutavad erinevaid teabeallikaid, sealhulgas digitaalseid andmebaase, et koguda teavet perekonnaõpetusega seotud teemadel. Arendavad oskusi teabe kriitiliseks hindamiseks ja usaldusväärsete allikate valimiseks.</p> <p>Aja juhtimine ja organiseerimisoskus: Tähtaegadele vastavate projektide ja ülesannete täitmine nõuab head ajaplaneerimist ja organiseerimist.</p> <p>Enesehindamine: Väärtuste, hoiakute ja eelduste reflekteerimine Isikliku arengu hindamine Eneseteadlikkuse arendamine</p>
Kursuse õpitulemused	<p>1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;</p> <p>2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;</p> <p>3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;</p>

	<p>4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;</p> <p>5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja terviseiga seotud info ja abivõimaluste leidmisel;</p> <p>6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;</p> <p>7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;</p> <p>8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;</p> <p>9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;</p> <p>10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;</p> <p>11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;</p> <p>12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.</p>
Hindamine	<p>Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet.</p> <p>Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, tagasiside.</p>
Õppematerjalid	<p>Inimõiguste giid: <u>Perekond</u> <u>Erinevad peremudelid</u> “Perekonnaõpetus” Gümnaasiumi inimeseõpetuse õpik, 2007 "Termed ja turvalised suhted : noorte kohtinguvägivalla ennetamine : õpetaja juhendmaterjal", 2016 Autor: Denise Harding, Kate Humphreys, Kai Part, Merike Kull Riigi Teataja "Perekonnaseadus" ja teised õigusaktid Eesti.ee tarkvanem.ee terviseinfo.ee seksuaaltervis.ee</p> <p>Meresmaa, P. (2017). <i>1.2 Perekonna ülesanded ja tähtsus. Perekonnaõpetuse kursus</i>. https://sites.google.com/tg.edu.ee/perekonnaopetus/1-perekond/1-2-perekonna-ülesanded-ja-tähtsus 4.08.2023</p> <p><u>Perekonnaseadus. RT I 2009, 60, 395</u></p>

	<p>Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349</p> <p>Lastekaitseadus. RT I, 06.12.2014, 1</p> <p>Kooseluseadus. RT I, 16.10.2014, 1</p> <p>Perekonna ülesanded ülesanne Learningapps.org keskkonnas SIIN</p> <p>Inimeseõpetuse e-kursus https://moodle.sillamaegymn.edu.ee/course/view.php?id=139</p> <p>Toim. Part, K., Kull, M., & Pihela, T. (2016). Terved ja turvalised suhted. Kohtinguvägivalla ennetamine õpilastele. Õppekomplekt. Tartu Ülikooli seksuaaltervise uuringute keskus.</p> <p>Part, K., Kull, M., & Pihela, T. (2016). Terved ja turvalised suhted. Metoodiline juhend. Õppekomplekt. Tartu Ülikooli seksuaaltervise uuringute kesku Narko.ee Kaassõltuvus – mis see on? Tervise Arengu Insituut. narko.ee.</p> <p>Konstabel, K. (2022). Puust ja punaseks: kaassõltuvus. <i>Müürileht</i>, 12. detsember 2022.</p> <p>Alkoholi mõju paarisuhtele. Tervise Arengu Insituut. alkoinfo.ee.</p> <p>Programm “Selge”. Tervise Arengu Insituut. alkoinfo.ee</p> <p>https://arhiiv.err.ee/video/vaata/heureka-miks-inimesed-armuvad</p> <p>1) Video (How To Feel Happy / What makes a good life?) https://www.youtube.com/watch?v=MDnPCLnNfhg</p> <p>2) Video (Robert Waldinger: What makes a good life? Lessons from the longest study on happiness) https://www.youtube.com/watch?v=8KkKuTCFvzI</p>
Soovituslik kirjandus	<p>Tilk, M. (2003). Kasvatus eri kultuurides I. Pärnu: Trükk.</p> <p>Tilk, M. (2004). Kasvatus eri kultuurides II. Pärnu: Trükk</p> <p>Tilk, M. (2006). Kasvatus eri kultuurides III. Imavere: Imaprint.</p>

Ühiskonnaõpetus

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvate õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsime nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendame Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutame olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas pöörame tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutame õpilastega nende üle. Seejuures toetame nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadete ja demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Tähtsustame praktilisemat õpet, võimalust kogeda kodanikuks olemist. Praktilise tegevuse kaudu saab toetada ka teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus on kavandatud projektipäevadena, ühisüritustena või ühistegevustena koolivälisel ajal.

Praktiliste tegevustena viime läbi pikemaid õppeprojekte, kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest temavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus. Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise

teemavaldkonnas käsitleme riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitleme ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest.

Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igapäevaks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvate õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitleme geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjali esitame võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pöörame õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppes rakendame aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise

ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele. Kujundame teadlikke kodanikke Eesti ja Euroopa Liidu demokraatlikus keskkonnas

Õppekeskkond

Kujundame õppimist toetava õppekeskonna, mis on kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba, rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märkame ja tunnustame õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteerime erinevate seisukohtade olemasolu, arutleme nende üle ning hindame neid lähtudes allikatest, tõendus põhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Õpitulemused

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpilane:

- 1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
- 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
- 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
- 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensusse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
- 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Ühiskond ja selle areng

Õpilane:

- 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
- 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
- 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;

- 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Majanduse toimimine

Õpilane:

- 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpilane:

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

Õpilane:

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Kursuse nimetus	Ühiskonnaõpetus I
Eelduskursus	PRÕK
Kursuse läbiviimise aeg	G3 I pa
Kursuse maht	35 t
Kursuse eesmärgid	<p>Kursuse eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.</p> <p>Kursuse omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas.</p>

Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igäiks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Kursuse õppesisu

Ühiskond ja selle areng

- Ühiskonna olemus: Erinevad ühiskonnatüübid (*mõised: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus- ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond*).
- Ühiskonna kolm sektorit (*mõisted: avali sektor, erasektor; vabakond*).
- Ühiskonnaühmad (*mõisted: eliit, mass, pluralism*);
- Kihistumine: *mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajäätus*
- Kollektiivne identiteet

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

- Põhiideoloogiad (*mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade*)
- Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (*mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon*).
- Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (*mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik*).
- Riigivalitsemis vormid (*mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik*).
- Inimõigused, kodanikuõigused
- Valimised: (*mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; "triibulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis*)

- Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip (*mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim*).
- Põhiseaduslikud institutsioonid
- Õigusriigi toimimine: (*mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv*)
- Poliitika kujundamine: (*mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine*)
- Kodanikuportaalid: (*mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek*)
- Huvikaitse: (*mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meelevaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika*)

Kommunikatsioon, infopädevus.

- ajakirjandus eetika;
- demagoogia, propaganda, vanenõuteooriad,
- valeinfo ja selle liigid;
- infosõda;
- stereotüübid ja sildistamine;
- sõnavabadus ja vaenukõne

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu – tunneb eri ajastute riigi – ja valitsemisvorme

	<p>Geograafia – tunneb maailma kaarti ja eri piirkondade majandusmudeleid</p> <p>Eesti keel – teab ühiskonnaga seotud mõisteid eesti keeles ja oskab neid õiges kontekstis kasutada</p> <p>Eesti kultuurilugu – teab, kuidas on ajas muutunud kultuuritraditsioonid</p> <p>Rahatarkus – teab ohutu finantskäitumise põhireegleid</p>
Õppekäigud/projektid	Minu riik ja teemakohased üritused või kohtumised
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • harjutab strateegiaid impulsiivsuse ja vihaga toimetulekuks • harjutab "väärilt kaotamist" • oskab jälgida olukordi, et probleeme ära tunda • tõlgendab ja hindab andmeid, arvamusi ning argumente • mõtleb paindlikult, sõnastab erinevaid poolt- ja vastuargumente • hindab ja valib sobivad infoallikad ning digitaalsed vahendid ülesande sooritamiseks • tunneb ära eeldusi ja kallutatust • otsib infot enda ja teiste informeerimiseks • leiab, korrastab, analüüsib, hindab, sünteesib ja kasutab eetilisel informatsiooni erinevatest allikates • mõistab meediatõlgendusi erinevate sündmuste või ideede kohta (sh sotsiaalmeedia) ja nende mõju • kasutab sotsiaalmeediat vastutustundlikult

	<ul style="list-style-type: none"> • organiseerib ja esitab infot loogiliseltdelegeerib ja jagab vastutust seisab oma õiguste ja vajaduste eest
Kursuse õpitulemused	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid; • hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima; • teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust; • mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust; • analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale; • mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu; • mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust • teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid; • tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires; • mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased; • teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana; • eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensusse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; • oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

	<ul style="list-style-type: none"> • mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju; • oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset; • oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.
Hindamine	<p>Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.</p>
Õppematerjalid	Heiki Raudla Ühiskonnaõpetus I Avita 2013
Soovituslik kirjandus	Eesti Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Eesti Vabariigi Presidendi, Õiguskantsleri, kohtu kodulehed, põhiseadus
Kursuse väljund	<ul style="list-style-type: none"> • aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele. • mõtleb paindlikult, sõnastab erinevaid poolt- ja vastuargumente • hindab ja valib sobivad infoallikad ning digitaalsed vahendid ülesande sooritamiseks • tunneb ära eeldusi ja kallutatust • otsib infot enda ja teiste informeerimiseks

- leiab, korrastab, analüüsib, hindab, sünteesib ja kasutab eetilisel informatsiooni erinevatest allikates
- mõistab meediatõlgendusi erinevate sündmuste või ideede kohta (sh sotsiaalmeedia) ja nende mõju
- kasutab sotsiaalmeediat vastutustundlikult
- organiseerib ja esitab infot loogiliselt delegeerib ja jagab vastutust seisab oma õiguste ja vajaduste eest

Kursuse nimetus	Ühiskonnaõpetus II
Eelduskursus	Ühiskonnaõpetus I
Kursuse läbiviimise aeg	G3, II pa

Kursuse maht	35t
Kursuse eesmärgid	<p>Majanduse toimimise mõistmine ning tarbija ja ettevõtja roll ühiskonnas Õpilane mõistab majanduse toimimise põhialuseid, analüüsib tarbija ja ettevõtja rolle, huve ning õigusi ühiskonnas. Ta hindab ja analüüsib oma majanduskäitumist ning järgib majandusliku mõtlemise põhimõtteid tarbijana.</p> <p>Ettevõtluse rolli mõistmine ühiskonnas Õpilane mõistab ettevõtlust kui ühiskonna põhialust, mis loob väärtust, pakub tööhõivet, tagab riigi rikkuse, toimib peamise maksumaksjana ning mõjutab ühiskonnaelu.</p> <p>Riikidevaheliste poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste suhete mõistmine Õpilane mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtluspõhimõtteid, sise- ja välispoliitiliste toimemehhanismide olemust ning tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti rolli nendes.</p> <p>Info otsimise, hindamise ja kasutamise oskus Õpilane leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt ning loob uut teavet, järgides autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. Samuti oskab ta leida ja kasutada õigustekste oma tegevustes.</p>
Kursuse õppesisu	<p>Riik ja majanduskeskkond.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. • Impordi-ekspordi tasakaal. • Riigi välisvõlg. • Majanduse tsüklilisus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises • Kuidas tagavad riigid (euro puhul Euroopa Liit) raha väärtuse püsimist • Kuidas panustavad ettevõtlusega tegelemine, tarbimine ja tööturul osalemine riigi majandusse?

Eesti maksusüsteem, mida ja miks maksustatakse.

- Üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid.
- Miks tehakse maksuerisusi?
- Kuhu maksutulu kulub?
- Millest maksulaekumised sõltuvad? *Praxise maksupilt*

Ettevõtlus ja rahatarkus

- **Tarbimine.**
- Isiklik eelarve, sissetulekute ja väljaminekute analüüsimine ja planeerimine.
- Säästmise kavandamine. Tarbimisvalikute mõju ühiskonna, keskkonna ja indiviidi tasandil
- Turvaline tarbimiskäitumine: ostudega seotud teadete, pakkumiste ja soovitude usaldusväarsust, kuidas kontrollida finantsteenuse osutaja usaldusväarsust.
- **Laenamine.**
- Erinevad laenutooted, millised kasvavad ja millised kahandavad jõukust.
- Laenutoodete võrdlusalused, nt intressimäär, krediitkulukuse määr, inflatsioonimäär, kogumaksumus, tagasimaksete suurus, paindlikkus ja tagasimaksmise tõenäosust.
- **Investeerimine – selle eeldused, eelised ja puudused.**
- Erinevus tööga teenitavast tulust. Risk ja tootlus.
- Õpilane tunneb tähtsamate varaklasside (kinnisvara, võlakirjade ja aktsiate) olemust ja erinevust.
- Eluaseme üürimise ja ostmise eelised ja puudused. Eluaseme ostuprotsessi ja rahastamisvõimalusi.
- Kuidas planeerida pensioniks.
- **Kuidas alustada ettevõtlusega?**
- Loodav lisandväärtus ja kasvupotentsiaal.
- Intellektuaalomand ja selle kaitse.

- Kasumile orienteeritud ja sotsiaalne ettevõtlus. Sotsiaalselt vastutustundlik ja keskkonnahoidlik ettevõtlus

Teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul.

- Mis on tööturg ja rollid tööturul.
- Tööturu areng, tööpuudus, tööjõupuudus ja kuidas kavandada oma karjääri.
- Töötus ja tööturumeetmed: miks riik tööhõivet maksimeerida püüab, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed.
- Tööränne: miks ja kuidas riigid seda soosivad või piiravad.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

- Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika arenil. Rahvusvahelist tähelepanu pälvinud kriisiolukorrad.
- Miks mõned küsimused pälvivad laia rahvusvahelist tähelepanu ja teised mitte?
- Kas kodanikuna saame me midagi teha, et tõmmata mõnele kriisile tähelepanu?
- Mida aitab rahvusvahelise tähelepanu koondamine mõnele kriisisituatsioonile saavutada?"
- Riikidevaheline suhtlus:
  - miks on riikide vahel diplomaatilised suhted,
  - miks ja kuidas tehakse omavahel majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist koostööd?
- Miks puhkevad sõjad? Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele.
- Rahvusvahelised organisatsioonid, nende tegevusvaldkonnad, liikmed ja tööpõhimõtted (ÜRO, NATO, olulisemad valdkondlikud organisatsioonid).
- Vastastikkuse abistamise põhimõte

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu – teab, millised rahvusvahelised organisatsioonid eksisteerisid minevikus

	<p>Geograafia – tunneb Euroopa kaarti</p> <p>Eesti keel – teab majanduse ja ühiskonnaga seotud mõisteid korrektses eesti keeles</p> <p>Majandusõpetus – teab makro – ja mikromajanduse toimimise põhimõtteid</p> <p>Ettevõtlus – teab majanduskeskkonna peamisi omadusi ja oskab orienteeruda ettevõtlusmaastikul</p> <p>Rahatarkus – teab ohutu finantskäitumise põhireegleid</p>
Õppekäigud/projektid	Euroopa päev, maailmakohvik, lõiming ajaloo, eesti keele ja inglise keelega
Õpioskuste arendamine ennastjuhtiva õppija arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • harjutab strateegiaid impulsiivsuse ja vihaga toimetulekuks • harjutab "väärilt kaotamist" • oskab jälgida olukordi, et probleeme ära tunda • tõlgendab ja hindab andmeid, arvamusi ning argumente • mõtleb paindlikult, sõnastab erinevaid poolt- ja vastuargumente • hindab ja valib sobivad infoallikad ning digitaalsed vahendid ülesande sooritamiseks • tunneb ära eeldusi ja kallutatust • otsib infot enda ja teiste informeerimiseks • leiab, korrastab, analüüsib, hindab, sünteesib ja kasutab eetilisel informatsiooni erinevatest allikates • mõistab meediatõlgendusi erinevate sündmuste või ideede kohta (sh sotsiaalmeedia) ja nende mõju • kasutab sotsiaalmeediat vastutustundlikult • organiseerib ja esitab infot loogiliselt delegerib ja jagab vastutust seisab oma õiguste ja vajaduste eest

Kursuse õpitulemused

Kommunikatsioon, infopädevus

- mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Majanduse toimimine

- mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;

- teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

- teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus

Hindamine	<p>Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata. Hindamise vormid on arutlus, õpimapp, rühmatöö.</p>
Õppematerjalid	<p>Heiki Raudla, Paavo Palk, Tõnu Viik Ühiskonnaõpetus II Avita 2013</p> <p>Opiq, Riigi Teataja, riiklike institutsioonide ja organisatsioonide kodulehed</p>
Soovituslik kirjandus	<p>Euroopa Liidu Eesti esinduse koduleht, ajakirjandus, uudisteportaalid</p>
Kursuse väljund	<ul style="list-style-type: none"> ● teab ettevõtluse ja raha kasutamise põhimõtteid ● on teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul ● teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi; ● aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvalem õppimisele